

РЕЖИМ НАЦІЇ НАЙБІЛЬШОГО СПРИЯННЯ У МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ДОГОВОРАХ

Досліджується режим нації найбільшого сприяння в контексті міжнародних інвестиційних договорів. Аналізується його історичний розвиток, сучасний стан і практика застосування в ході розгляду інвестиційних арбітражних справ.

Ключові слова: режим нації найбільшого сприяння, міжнародні інвестиційні договори, двосторонні інвестиційні договори, міжнародний інвестиційний арбітраж.

Исследуется режим наиболее благоприятствуемой нации в контексте международных инвестиционных договоров. Анализируется его историческое развитие, текущее состояние и практика применения в ходе рассмотрения инвестиционных арбитражных дел.

Ключевые слова: режим наиболее благоприятствуемой нации, международные инвестиционные договора, двусторонние инвестиционные договора, международный инвестиционный арбитраж.

This article is devoted to the research of most-favoured-nation treatment in the context of international investment agreements. Its historical development, current state and practice of application in the course of investment arbitration are being analysed.

Key words: most-favoured-nation treatment, international investment agreements, bilateral investment treaties, international investment arbitration.

Як відомо, завданням міжнародних інвестиційних договорів є насамперед захист іноземних інвесторів та їхніх інвестицій. Можливість для такого захисту виникає внаслідок закріплення в договорах стандартів ставлення до іноземних інвесторів та інвестицій, яких мають дотримуватися договірні держави. У цій статті ми розглянемо один з таких стандартів, а саме режим нації найбільшого сприяння.

Режим нації найбільшого сприяння є антидискримінаційним зобов'язанням держави, вираженим у міжнародному інвестиційному договорі. Цей стандарт був запозичений з практики міжнародних торгових договорів, у яких він протягом тривалого часу використовувався з метою закріплення права однієї договірної держави отримувати такі самі привілеї, які інша договірна держава надавала будь-яким третім державам у сфері торгівлі. Режим нації найбільшого сприяння був і продовжує залишатися одним із базових принципів, на яких побудовані міжнародні торгові відносини. Він знайшов досить широке відображення в радянській, а пізніше в українській та російській юридичній літературі. Різні аспекти цього стандарту розглядалися в роботах М.М. Богуславського, В.П. Звєкова, Н.А. Ушакова, С.А. Войтовича, І.І. Дюмулена, Д.К. Лабіна та інших авторів.

Оглянувши інвестиційні договори, можна побачити, що формулювання положень про режим нації найбільшого сприяння різняться від одного договору до іншого. Для прикладу можна навести формулювання, закріплене в Угоді між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій: «Кожна Договірна Сторона надає інвесторам іншої Договірної Сторони режим не менш сприятливий ніж той, який вона надає ... інвесторам будь-якої третьої Держави та їхнім інвестиціям»¹. У цьому положенні коротко та чітко визначене основне завдання режиму нації найбільшого сприяння — приймаюча держава повинна надавати іноземним інвесторам та інвестиціям ставлення, яке є не менш сприятливим, ніж таке, що надається цією державою інвесторам та інвестиціям

будь-якої третьої держави. Проте існує багато аспектів, пов'язаних з тлумаченням і застосуванням цього режиму, на яких ми і зосередимося.

Розглядаючи режим нації найбільшого сприяння, ми вважаємо, що насамперед необхідно коректно визначити його формулювання. Справа в тому, що у міжнародних договорах поняття цього режиму не розкривається. В українській, так само як і в російській мові, застосовуються різні варіанти формулювання — «режим найбільшого сприяння»², «режим найбільш сприятливої (рос. — благоприятствуемой) нації»³, «режим нації найбільшого сприяння»⁴. На нашу думку, найкоректнішим перекладом звичаєвого англійського терміна «most-favoured-nation treatment» українською мовою буде «режим нації найбільшого сприяння» або «режим найбільш привілейованої нації». При цьому слово «нація» застосовується у своєму звичаєвому значенні «держави».

Для того, щоб більш повно охарактеризувати принцип режиму нації найбільшого сприяння, звернемося до його історичних витоків. Положення щодо цього режиму в певному вигляді існувало ще в договорах XI ст. Протягом XV і XVI ст. використання цього положення зросло внаслідок торгової експансії, а до XVII ст. воно закріпилося у більшості торгових договорів, охоплюючи питання надання переваг при здійсненні торгової діяльності⁵. У договорах XVIII і XIX ст. це положення, як правило, мало умовну форму — якщо перша держава надавала перевагу третій державі й отримувала від останньої певну поступку (компенсацію), друга держава могла отримати таку саму перевагу тільки надавши першій аналогічну поступку (компенсацію)⁶. Услід за підписанням торгового договору між Великобританією і Францією у 1860 р. більшої популярності почала набувати безумовна форма положення про режим нації найбільшого сприяння. Вона передбачала, що будь-які переваги, надані першою державою третій, автоматично без будь-яких умов поширюються на другу. До 40-х рр. XX ст. така форма стала практично єдиною, що застосовувалася державами. Доцільність застосування безумовної форми положення про режим нації найбільшого сприяння відносно митних зборів і умов торгівлі була підтверджена в рекомендаціях, розроблених під час Міжнародної економічної конференції, проведеної під егідою Ліги Націй у Женеві 1927 р. Так само безумовна форма була підтримана в Резолюції Інституту міжнародного права, прийнятій на 40-й сесії в Брюсселі у 1936 р.

Використання режиму нації найбільшого сприяння продовжилося після завершення Другої світової війни. У 1947 р. була укладена Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), у ст. 1(1) якої було закріплено, що «будь-яка перевага, сприяння, привілей чи імунітет, які надаються будь-якою стороною, що домовляється, відносно будь-якого товару, що походить з будь-якої іншої країни чи призначений для будь-якої іншої країни, повинні негайно і безумовно надаватися аналогічному товару, що походить із території всіх інших сторін чи призначений для території всіх інших сторін»⁷. Як видно, відповідно до встановленої практики ст. 1(1) передбачає надання безумовного режиму. Відповідно до Угоди такий режим поширюється на експортні, імпорتنі та транзитні торговельні операції, на міжнародні платіжі по експортним та імпорнтним операціям, на мита й будь-які збори, стягнуті у зв'язку із зовнішньоторговельними операціями.

У 1967 р. Комісія міжнародного права ООН почала вивчення режиму нації найбільшого сприяння з метою кодифікації і прогресивного розвитку міжнародного права стосовно цього питання⁸. Результатом став поданий на розгляд до Генеральної асамблеї у 1978 р. Проект статей про клаузули (положення) стосовно нації найбільшого сприяння. У цьому Проекті вперше на міжнародного нормативного акту було визначено поняття «режиму нації найбільшого сприяння». Згідно зі ст. 5 ним є режим, що надається бенефіційною державою державі-бенефіціару або особам чи речам, що знаходяться в певних відносинах з нею, який є не менш сприятливим, ніж режим, поширений бенефіційною державою на третю державу або на осіб чи речі, які знаходяться в таких самих відносинах з третьою державою⁹.

У цьому визначенні відображено три елементи режиму нації найбільшого сприяння, які можна розглядати в контексті не тільки торгових, але й інвестиційних договорів: 1) такий режим забороняє бенефіційній державі здійснювати дискримінацію між особами та речима держави-бенефіціара та третьої держави. В офіційному коментарі до Проекту статей було зазначено, що терміни «особи» та «речі» повинні розумітися у їхньому звичайному і юридичному значенні, і що термін «речі» охоплює не тільки матеріальні та нематеріальні речі, але й послуги, дії та інше. В контексті міжнародних інвестиційних договорів можна визначити, що особами є інвестори, а речима — інвестиції. 2) Режим застосовується в тих випадках, коли інвестори чи інвестиції держави-бенефіціара знаходяться в таких самих відносинах з бенефіційною державою, що й інвестори чи інвестиції третьої держави. Тобто, мовою інвестиційних договорів, вони знаходяться у «подібних обставинах». 3) Інвестори й інвестиції держави-бенефіціара повинні отримувати не менш сприятливий режим, ніж інвестори й інвестиції третьої держави. Щодо останнього, то під час розробки Проекту статей Комісія розглянула питання про іншу термінологію, ніж «не менш сприятливий режим». Зокрема, були запропоновані такі варіанти, як «рівний», «ідентичний» і «схожий». Однак Комісія відзначила, що режим, який надається бенефіційною державою державі-бенефіціару, може бути кращим, ніж той, що надається третій державі. Тобто він не завжди є схожим, а тим більше ідентичним. Тому термін «не менш сприятливий режим» був, на думку Комісії, найбільш підходящим¹⁰.

Проект статей про клаузули стосовно нації найбільшого сприяння так і не знайшов свого закріплення у вигляді конвенції, проте, можна сказати, що він продовжує бути авторитетним джерелом у сфері юриспруденції стосовно режиму нації найбільшого сприяння.

Оже, як можна побачити, принцип режиму нації найбільшого сприяння виник і розвивався в контексті міжнародних торгових відносин перед тим, як почав застосовуватися у міжнародних інвестиційних договорах. Хоча завдання цього режиму є однаковими як у сфері торгівлі, так і у сфері інвестицій (забезпечення рівності між учасниками відповідних відносин), в його застосуванні прослідковуються певні відмінності. У контексті торгівлі режим нації найбільшого сприяння стосується вільного обігу товарів і послуг і їхнього доступу до ринків. В інвестиційних відносинах цей режим застосовується до інвесторів і/або інвестицій, здійснених відповідно до національного законодавства приймаючої держави. При цьому регулятивна система для інвестицій може бути набагато ширшою, ніж для товарів і послуг. У торгових відносинах режим нації найбільшого сприяння застосовується до «подібних товарів» або «подібних послуг», тоді як у інвестиційних відносинах — до інвесторів/інвестицій у «подібних обставинах». Відносно торгівлі завданням цього режиму є уникнення перешкод «на кордоні», у той час як у більшості міжнародних інвестиційних договорів він застосовується до перешкод, що існують «за кордоном», тобто вже на території приймаючої держави. Загалом, перешкоди, що виникають у зв'язку з торгово-та інвестиційною діяльністю мають різну природу¹¹.

Протягом останніх кількох десятиріч режим нації найбільшого сприяння закріпився в якості стандартного елемента міжнародних інвестиційних договорів. Потрібно зазначити, що нині не існує єдиного загальноприйнятого формулювання положення про цей режим. У різних договорах ці положення можуть відрізнятися в таких аспектах, як розміщення зобов'язання про режим нації найбільшого сприяння в одному пункті з національним режимом або окремо; застосування його як до інвестицій, так і до інвесторів, чи тільки до одних; наявності вказівки на «подібні обставини» для визначення становища інвестора відносно інвесторів третіх держав. Також потрібно згадати про існуючу практику, відповідно до якої при укладанні міжнародних інвестиційних договорів держави залишають за собою право встановлювати або зберігати винятки стосовно своїх зобов'язань по режиму нації найбільшого сприяння в певних галузях. Ці винятки, як правило, стосуються важливих для держави галузей економіки.

Далі розглянемо питання практичного застосування режиму нації найбільшого сприяння, які виникають у контексті вирішення спорів шляхом міжнародного арбітражу. Як відомо, при порушенні прийнятною державою прав інвестора за міжнародним інвестиційним договором, він може звернутися до міжнародного арбітражу з прямим позовом до держави. При цьому інвестор повинен посылатися на порушення конкретного зобов'язання за договором, наприклад, недотримання прийнятною державою режиму нації найбільшого сприяння відносно нього.

Оскільки режим нації найбільшого сприяння передбачає, що інвестору однієї держави чи його інвестиціям має надаватися не гірше ставлення, ніж інвестору третьої держави чи його інвестиціям, можна визначити, що цей стандарт є порівняльним. Тому під час розгляду спору арбітражний трибунал повинен, по-перше, визначити належного компаратора для порівняння (тобто інвестора або інвестиції з третьої держави, яким було надане краще ставлення) і, по-друге, провести порівняння рівня ставлення, наданого інвестору чи інвестиціям і відповідному компаратору. У цьому випадку компаратором може бути, наприклад, інвестор з третьої держави, що здійснює свою діяльність у тому самому секторі економіки, що й інвестор з договірної держави за наявності між ними певних конкурентних відносин. Стосовно цього застосування режиму нації найбільшого сприяння є досить прямолінійним. Якщо ж звернутися до практики інвестиційних арбітражів, що розглядали це питання, можна побачити, що воно переважно порушувалося у зовсім іншому контексті.

Мова йде про спроби застосування положення про націю найбільшого сприяння для запозичення більш сприятливіших положень щодо врегулювання спорів з інших інвестиційних договорів. Загальноприйнятим є те, що положення про націю найбільшого сприяння повинне застосовуватися тільки до питань, що знаходяться у межах предмета, якого стосується саме положення, що є відображенням принципу *eiusdem generis*. Таким чином, у міжнародних інвестиційних договорах положення про націю найбільшого сприяння повинне стосуватися лише питань ставлення до інвесторів і інвестицій, і не має поширюватися на інші питання, яких стосуються договори, наприклад, врегулювання спорів. З іншого боку, у самих договорах об'єм положення про націю найбільшого сприяння, як правило, не визначається. Винятками є договори, укладені Великобританією, в яких завжди вказується, що режим нації найбільшого сприяння застосовується і до положень щодо вирішення спорів між інвестором і приймаючою державою. Таким чином, завдання визначення об'єму положення про націю найбільшого сприяння в кожному окремому випадку покладається на арбітражний трибунал, що розглядає спір.

Інвестиційні справи, в яких розглядалося питання застосування положення про націю найбільшого сприяння з метою запозичення положень щодо врегулювання спорів з договорів з третіми державами, можна поділити на дві категорії. До першої категорії справ належать *Maffezini v. Spain*¹², *Siemens v. Argentina*¹³, *Gas Natural v. Argentina*¹⁴, *Camuzzi v. Argentina*¹⁵, *National Grid v. Argentina*¹⁶, *Suez/InterAguas v. Argentina*¹⁷, *Suez/Vivendi v. Argentina*¹⁸, *AWG v. Argentina*¹⁹, *Wintershall v. Argentina*²⁰. У всіх цих справах однією зі сторін була Аргентина (у *Maffezini* аргентинський інвестор), відповідно всі вони розглядалися на підставі інвестиційних договорів, укладених нею. Інвестори, що подавали позови, намагалися шляхом застосування положення про націю найбільшого сприяння обійти закріплену в договорах вимогу щодо розгляду спору в місцевих судах протягом 18-ти місяців перед подачею його до міжнародного арбітражу. Інвестори звертали увагу трибуналу на те, що в інших інвестиційних договорах, укладених між державою-відповідачем і третіми державами, такої вимоги не було. Її відсутність, на думку інвесторів, становить сприятливіше ставлення, оскільки у такому разі інвестори могли звернутися до міжнародного арбітражу одразу, без попереднього тривалого розгляду спорів у місцевих судах. Фактично трибунали мали вирішити питання про наявність власної юрисдикції на підставі положення про націю найбільшого сприяння. У всіх справах першої категорії,

крім Wintershall, трибунали визначили, що вони мають юрисдикцію. В якості аргументації, серед іншого, трибунали вказували на те, що механізм врегулювання спорів є складовою частиною ставлення до іноземних інвесторів, і якщо положення про націю найбільшого сприяння поширюється на таке ставлення, то воно поширюється і на вказаний механізм.

До другої категорії справ належать *Salini v. Jordan*²¹, *Plama v. Bulgaria*²², *Telenor v. Hungary*²³, *Berschader v. Russia*²⁴, *RosInvestCo v. Russia*²⁵. У цих справах інвестори намагалися застосовувати положення про націю найбільшого сприяння для розширення об'єму своїх процесуальних прав. Для прикладу можна навести ситуацію, що виникла в кількох справах, коли положення про врегулювання спорів основного договору охоплювало лише питання компенсації за експропріацію, а інвестор намагався шляхом застосування положення про націю найбільшого сприяння запозичити з договорів з третіми державами положення про врегулювання спорів, що стосувалися всіх питань і не обмежували юрисдикцію арбітражів. У всіх справах, крім останньої, трибунали прийшли до висновку про відсутність власної юрисдикції внаслідок неможливості застосування положення про націю найбільшого сприяння згаданим чином.

Не залежно від типів справ, можна побачити, що трибунали застосовували різні, а інколи навіть суперечливі підходи до тлумачення положень про націю найбільшого сприяння. У справах Wintershall, Salini, Plama, Telenor, Berschader трибунали вказували на необхідність наявності у двосторонніх інвестиційних договорах, на підставі яких розглядалися справи, чітко і недвозначно вираженого наміру сторін щодо поширення положення про націю найбільшого сприяння на механізм вирішення спорів. З іншого боку, у *Gas Natural* трибунал висловив думку, що положення про націю найбільшого сприяння поширюється на механізм вирішення спорів по замовчуванню, якщо відсутній намір про зворотне.

Варто звернути увагу на те, що договори, на підставі яких вирішувалися вищерозглянуті спори, у деяких випадках містили досить різні формулювання положень про націю найбільшого сприяння. Особливо це стосується другої згаданої категорії справ. Арбітражні трибунали під час тлумачення цих положень приділяли увагу їхнім формулюванням, чим частково можна пояснити різницю у висновках, до яких приходили трибунали. Одним із найсуперечливіших було формулювання «щодо всіх питань, які регулюються договором», присутнє в положеннях про націю найбільшого сприяння в інвестиційних договорах. На думку одних трибуналів (*Maffezini*, *Gas Natural*, *Suez/InterAguas*, *Suez/Vivendi*), воно вказувало на те, що режим нації найбільшого сприяння розповсюджується на всі питання, яких стосується договір, в тому числі на врегулювання спорів. На думку інших (*Wintershall*, *Berschader*) — наявність такого формулювання не є достатнім доказом існування наміру сторін інвестиційного договору стосовно розповсюдження режиму нації найбільшого сприяння на врегулювання спорів. Загалом, при тлумаченні інвестиційних договорів усі трибунали приділяли велику увагу питанню наявності наміру сторін стосовно включення механізму вирішення спорів до положення про націю найбільшого сприяння. Проте, як можна побачити, висновки трибуналів суттєво відрізняються.

Таким чином, можна констатувати відсутність згоди арбітражних трибуналів щодо застосування режиму нації найбільшого сприяння до врегулювання спорів. Так само відрізняються і погляди науковців, що займаються вивченням цього питання (серед яких багато арбітрів, що входили до складів трибуналів, які вирішували розглянуті справи). Ті, хто підтримує думку про можливість згаданого застосування, говорять про наступне: наявність таких завдань, як сприяння та захист інвестицій у міжнародних інвестиційних договорах; роль положення про націю найбільшого сприяння у створенні багатосторонньої системи, завдяки якій всі можуть отримувати вигоду від сприятливого ставлення; об'ємність положення, що містить формулювання «щодо всіх питань, які регулюються договором»; наявність закріплених у договорах винятків із положення про націю найбіль-

шого сприяння як доказ того, що таке положення застосовується до всього, що не є виключеним; існування практики ГАТТ/СОТ щодо застосування положення про націю найбільшого сприяння до процедурного ставлення. З іншого боку, ті, хто вважає, що положення про націю найбільшого сприяння має застосовуватися лише до матеріальних аспектів ставлення, наголошують на недостатності доказів наміру застосування цього положення до механізму врегулювання спорів, тому що таке застосування призведе до можливості інвесторів вибирати положення підходящого для них інвестиційного договору; необхідності чіткої і недвозначної згоди сторін договору на таке застосування; практиці держав, таких як Великобританія, які прямо передбачають у своїх інвестиційних договорах, що положення про націю найбільшого сприяння застосовується і до врегулювання спорів²⁶.

Заслугує на увагу питання застосування режиму нації найбільшого сприяння до інвесторів, інвестицій чи і тих, і інших. Адже у різних міжнародних інвестиційних договорах містяться різні формулювання. У договорах, які розглядалися у справах Siemens, Samuzzi, Berschader і RosInvestCo, режим нації найбільшого сприяння застосовувався до інвесторів. У інших справах — тільки до інвестицій. У справах Plama і Siemens трибунали прийшли до висновку про відсутність різниці у використанні цих термінів для цілей застосування положення про націю найбільшого сприяння. З іншого боку, трибунал у справі RosInvestCo вказав, що арбітраж є процедурним правом інвестора, а не інвестицій. Тому трибунал вирішив, що пункт положення про націю найбільшого сприяння, що стосувався ставлення до інвестицій, не міг застосовуватися. Можна погодитися з думкою трибуналу, зазначивши, що права, що належать до інвестицій, є правами власності, у той час як право на арбітраж або інший вид врегулювання спорів є особистим правом, яким має володіти інвестор, а не інвестиції. Можна також висловити припущення, що при застосуванні положення про націю найбільшого сприяння до інвесторів, є більше підстав для ствердження, що воно охоплює і механізм врегулювання спорів.

Отже, як бачимо, режим нації найбільшого сприяння є стандартом, який отримав досить широке застосування у сфері вирішення інвестиційних спорів шляхом міжнародного арбітражу. Він еволюціонував у процесі розгляду спорів, вбираючи новий зміст і відокремлюючись від класичного принципу, що існував і продовжує існувати в контексті торгових відносин. Нині основним питанням, що стосується режиму нації найбільшого сприяння, є можливість застосування положення про цей режим з метою запозичення сприятливіших для інвестора положень про врегулювання спорів з інших інвестиційних договорів. Дискусія стосовно цього питання залишається відкритою.

1. *Угода між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=040_721 2. *Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=428_005; *Угода між Урядом України та Урядом Королівства Швеція про сприяння та взаємний захист інвестицій* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=752_706; *Угода між Урядом України та Урядом Канади про сприяння та захист інвестицій* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=124_008 3. *Угода між Урядом України та Урядом Італійської Республіки про сприяння та захист інвестицій* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=380_581 4. *Угода між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії про сприяння та взаємний захист інвестицій* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=826_018 5. *First report on the most-favoured-nation clause*, by Mr. Endre Ustor, Special Rapporteur (UN Doc. A/CN.4/213) YBILC 1969, Vol. II [Електронний

ресурс]. — Режим доступу: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_213.pdf. — Р. 159-160. **6. Newcomb A. Paradell.** L Law and Practice of Investment Treaties: Standards of Treatment (Kluwer Law International, 2009). — Р. 199. **7. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (30.10.1947)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_264. **8. Report of the International Law Commission on the work of its thirtieth session 8 May — 28 Jul. 1978 (UN doc. A/33/10) (1978) YBILC, Vol. II(2)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1978_v2_p2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1978_v2_p2_e.pdf). — Р. 16. **9. Draft Articles on Most-Favoured-Nation Clauses (United Nations, 1978)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/1_3_1978.pdf. **10. Report of the International Law Commission on the work of its thirtieth session 8 May — 28 Jul. 1978.** — Р. 23. **11. UNCTAD, Most-favoured-nation treatment, UNCTAD Series on issues in international investment agreements II (New York and Geneva: United Nations, 2010)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/diaeia20101_en.pdf. — Р. 30. **12. Emilio Agustín Maffezini v. The Kingdom of Spain (Decision of the Tribunal on Objections to Jurisdiction, 25 Jan 2000)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://italaw.com/documents/Maffezini-Jurisdiction-English_001.pdf. **13. Siemens A.G. v. The Argentine Republic (Decision on Jurisdiction, 3 Aug 2004)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/SiemensJurisdiction-English-3August2004.pdf>. **14. Gas Natural SDG, S.A. v. The Argentine Republic (Decision of the Tribunal on Preliminary Questions on Jurisdiction, 17 June 2005)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/GasNaturalSDG-DecisiononPreliminaryQuestionsonJurisdiction.pdf>. **15. Camuzzi International S.A. v. The Argentine Republic (Decision on Objections to Jurisdiction, 11 May 2005)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/camuzzi-en.pdf>. **16. National Grid Plc. The Argentine Republic (Decision on Jurisdiction, 20 June 2006)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/NationalGrid-Jurisdiction-En.pdf>. **17. Suez Sociedad General de Aguas de Barcelona S.A., and InterAguas Servicios Integrales del Agua S.A. v. The Argentine Republic (Decision on Jurisdiction, 16 May 2006)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/Suez-Jurisdiction.pdf>. **18. Suez, Sociedad General de Aguas de Barcelona, S.A. and Vivendi Universal, S.A. v. The Argentine Republic (Decision on Jurisdiction, 3 Aug 2006)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/SuezVivendiAWGjurisdiction.pdf>. **19. AWG Group Ltd. v The Argentine Republic (Decision on Jurisdiction, 3 Aug 2006)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/SuezVivendiAWGjurisdiction.pdf>. **20. Wintershall Aktiengesellschaft. The Argentine Republic (Award, 8 Dec 2008)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/Wintershall.pdf>. **21. Salini Costruttori S.p.A. and Italstrade S.p.A. v. Jordan (Decision on Jurisdiction, 9 Nov 2004)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://italaw.com/documents/salini-decision_000.pdf. **22. Plama Consortium Limited. Republic of Bulgaria (Decision on Jurisdiction, 8 Feb 2005)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/plamavbulgaria.pdf>. **23. Telenor Mobile Communications A.S. v. Republic of Hungary (Award, 13 Sep 2006)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://italaw.com/documents/Telenorv.HungaryAward_001.pdf. **24. Vladimir Berschader and Moïse Berschader. The Russian Federation (Award, 21 Apr 2006)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italaw.com/documents/BerschaderFinalAward.pdf>. **25. RosInvestCo UK Ltd. v. The Russian Federation (Award on Jurisdiction, Oct 2007)** [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://italaw.com/documents/RosInvestjurisdiction_decision_2007_10_001.pdf. **26. Newcomb A., Paradel L.** Цит. праця. — Р. 218.